

Redactie:

Dr. H. M. DEKHUIJZEN (secretaris, p/a, CABO, Postbus 14, Wageningen)

G. J. OREEL, Prof. Dr. K. H. VOOUS en Dr. W. J. WOLFF

DE TOENAME VAN DE AALSCHOLVER *PHALACROCORAX CARBO* OP HET HOLLANDSCH DIEP HARINGVLIET

The increase of the Cormorant *Phalacrocorax carbo* on the Hollandsch Diep Haringvliet

G. L. OUWENEEL

INLEIDING

Eén van de meest opmerkelijke veranderingen in de avifauna van het Hollandsch Diep-Haringvliet van de laatste jaren, is de grote toename van de Aalscholver *Phalacrocorax carbo*. Deze aantalgroei lijkt samen te vallen met de sluiting van het estuarium, welke plaatsvond in november 1970. Dit verslag geeft enerzijds kwantitatieve gegevens en gaat anderzijds in op enkele aspecten van deze toename. De subspecifieke status is niet vermeld. Aangenomen mag worden dat het om de vorm *sinensis* gaat, maar — hoewel iedere bevestiging ontbreekt — het is in theorie mogelijk dat subadulten van de vorm *carbo* in het gebied komen ruien.

WAARNEMINGEN VAN VROEGER

a. Periode tot 1960

Volgens Coomans de Ruiter (1966) broedde in 1960 de Aalscholver voor het laatst in Lekkerkerk. De tweede kolonie in Zuidwest-Nederland, die in de Biesbosch, verdween in de vijftiger jaren; waarschijnlijk broedde de Aalscholver er voor het laatst in 1959 toen Draayer en de auteur op 7 mei nog enkele nesten met al grote pulli vonden aan de Keizersdijk. Ongetwijfeld was de Aalscholver in de dertiger en veertiger jaren een talrijke vogel op het Hollandsch Diep-Haringvliet. Dit valt ook te beluisteren bij vissers en omwonenden. Lebrecht (1961) noemt voor deze periode de Aalscholver de meest op de voorgrond tredende soort in de Biesbosch. Thijsse (1937) ontmoette de Aalscholver overal op de Zuidhollandse en Zeeuwse wateren en noemt met name hun aanwezigheid op de strekdammen rond het Hellegat. Uit de periode 1955-1960 kent de auteur geen waarnemingen van grote aantallen uit het gebied, hetgeen aansluit op de grote achteruitgang in het Nederlandse broedbestand in dit tijdvak (Coomans de Ruiter 1966).

b. Periode vanaf 1960 tot 1970

In deze periode is de Aalscholver weinig talrijk in het gebied. In de nazomer zijn er de meeste, waarbij de Ventjagersplaten zich ontwikkelen als de belangrijkste concentratieplaats. Op 15 oktober 1968 waren hier 158 exemplaren (Zwarts 1968), de grootste waargenomen concentratie uit 1960-1970. Waarnemingen tussen begin-december en half-januari ontbreken vrijwel geheel, met uitzondering van 160 exemplaren op 5-7 januari 1967 (Wolff 1967). Omtrent deze melding kon ik geen details achterhalen. In de Biesbosch is de Aalscholver 's winters wel aanwezig (Lebret 1971, Zwarts 1974, eigen waarnemingen).

METHODE

Dit verslag spitst zich toe op de situatie op en rond de Ventjagersplaten, welk complex zich heeft ontwikkeld als concentratieplaats. Andere punten op het Hollandsch Diep-Haringvliet waar de soort optreedt in concentraties van belang, zijn de Hogezaandse Gorzen gelegen langs de noordoever van het Hollandsch Diep, op de Korendijkse Slikken en op de Slijkplaat. Tussen 1969 en 1976 maakte ik tenminste eenmaal per week een excursie in het gebied waarbij steeds, per locatie, de Aalscholvers werden geteld en tevens verplaatsingen en/of voedselvluchten de aandacht kregen.

RESULTAAT

a. Aantallen en aantalverloop

Fig. 1 geeft het maximum aantal Aalscholvers dat ik vanaf 1970 tot en met 1976 maandelijks op de Ventjagersplaten telde. De spectaculaire groei van de hier aanwezige nazomerconcentratie zette in 1973 in. Sindsdien nam het gezelschap nog steeds in omvang toe; het absolute maximum tot dusver telde ik op 16 augustus 1976, toen in totaal 1522 Aalscholvers op de strekdammen en de plaat rustten. Ook de andere maanden geven een groei te zien maar deze is bescheidener. Na oktober zijn er nog maximaal enkele tientallen Aalscholvers en de permanente aanwezigheid gedurende de maanden december tot en met maart dateert eerst van winter 1973-1974; voordien waren er in dit tijdvak incidenteel enkelingen.

b. Aantallen elders op het Hollandsch Diep-Haringvliet

Op de drie andere, hierboven genoemde concentratiepunten gaat het om geringere aantallen. Op de Hogezaandse Gorzen kunnen zich maximaal 75 individuen ophouden. In de hier liggende eendenkooi komen wel Aalscholvers overnachten. De Korendijkse Slikken kregen eerst recent een functie als rustplaats: op 24 augustus 1975 rustten er 325 exemplaren en op 22 september 1975 150. De in het westelijk bekken van het Haringvliet gelegen Slijkplaat is na de Ventjagersplaat de belangrijkste rustplaats.

Maximaal kunnen hier enkele honderden vogels aanwezig zijn. Tussen de vier concentratieplaatsen is veel uitwisseling.

c. Activiteiten

De lange strekdam die de Ventjagersplaat scheidt van het Haringvliet, is de meest geprefereerde rustplaats. Na verstoring, voornamelijk in de week-eindes door de pleziervaart, zoeken de Aalscholvers de door de mens moeilijker te benaderen plaat op, of verplaatsen ze zich massaal naar een ander deel van het Haringvliet. Ook bij voedselvluchten kunnen honderden exemplaren betrokken zijn. De belangrijkste visgronden liggen in het Ventjagersgaatje, waar dagelijks het tafereel van enkele honderden „systematisch” met elkaar vissende Aalscholvers valt te zien. Andere, door gezelschappen Aalscholvers bezochte visgronden liggen o.a. vóór de Hoge Zandse Gorzen langs de noordoever van het Hollands Diep, en ten westen van Tiengemeten in het Haringvliet. Vissende gezelschapjes of enkelingen zijn echter alom op het Hollands Diep-Haringvliet. Ook is er regelmatig vanaf de Ventjagersplaat een *va et vient* van Aalscholvers met het zoute Volkerak en Krammer.

DISCUSSIE

Volgens Rooth (1974) neemt het Nederlandse broedbestand de laatste jaren weer toe. De toename op het Hollands Diep-Haringvliet is veel sterker en het valt niet te ontkennen dat deze samenvalt met de ontwikkelingen na de afsluiting. Verbetering van de (zoetwater)visstand ter plaatse en helderder water als gevolg van de sterk gereduceerde stroomsnelheden kunnen mede een rol spelen, maar het zou lichtvaardig zijn deze factoren exclusiviteit te verlenen: we zagen immers dat vroeger, toen de getijden nog vrij spel hadden, de Aalscholver in de noordelijke delta talrijk was. Het wegvallen van visgronden in het IJsselmeer door met name de komst van Zuidelijk Flevoland kan ook een rol spelen. In hoeverre het gebied een functie heeft in de ruicyclus bij de soort, valt buiten dit bestek.

Ook in de afgesloten, nog zoute Grevelingen is de Aalscholver als nazomergast opvallend toegenomen: zover mij bekend werden hier tot dusver maximaal 622 Aalscholvers geteld en wel op 8 september 1975 (Saeijs & Baptist 1976). Ook indien we er van uitgaan dat het hier deels om dezelfde vogels kan gaan, omdat het maximum in de Grevelingen wat later valt dan in het Hollands Diep-Haringvliet (mond. med. Baptist), dan is het niet te optimistisch te stellen dat in het noordelijke deltagebied tenminste 1500-2000 Aalscholvers aanwezig waren. Zowel in Nederlands als in Europees verband is dit een gezelschap van belang.

SAMENVATTING

Van 1970 tot en met 1976 nam het aantal Aalscholvers dat in de maanden juli tot en met september op de Ventjagersplaten rust toe van maximaal ca. 130 exemplaren tot maximaal

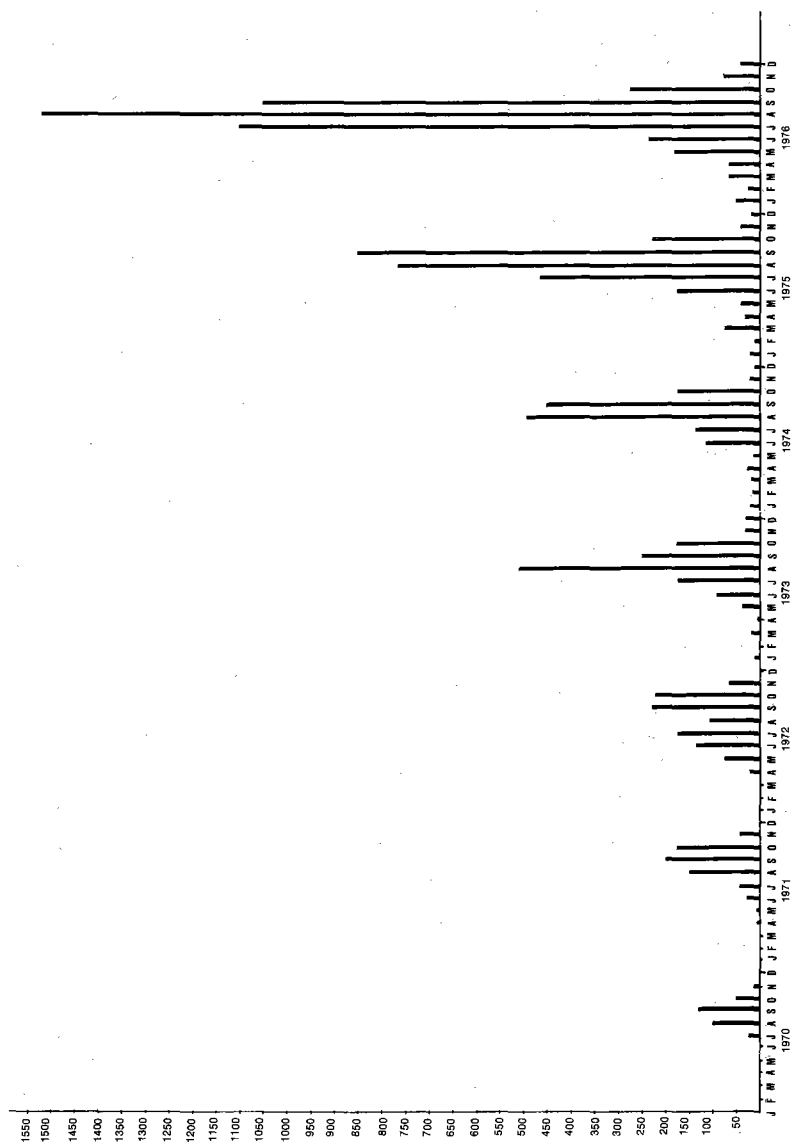

Fig. 1. Over de periode 1970 tot en met 1976 maandelijks op de Ventjagersplaten getelde maximum aantal Aalscholvers.

Fig. 1. Maximum number of monthly counted Cormorants on the Ventjagersplaten during the period 1970 up to and including 1976.

ca. 1500 exemplaren. De sterke toename dateert van 1973. Ook op de sinds mei 1971 gesloten Grevelingen is de Aalscholver opvallend toegenomen. De Ventjagersplaten vormen de belangrijkste concentratieplaats van het noordelijke deltagebied. De auteur veronderstelt dat het wegvallen van visgronden in het IJsselmeer door inpolderingen aldaar, in combinatie met de toename van zoetwatervis en het helderder worden van het water in het Hollandsch Diep-Haringvliet na de afsluiting, de oorzaken zijn van deze ontwikkeling. De nazomerconcentratie Aalscholvers op de Ventjagersplaten is zowel nationaal als in Europees verband belangrijk.

SUMMARY

1. Since 1960 the Cormorant *Phalacrocorax carbo* has disappeared as a breeding-bird in the south-western part of the Netherlands. Also as a non-breeding visitor in this area, this species decreased quickly during the period 1955-70. Since 1970, however, the number of Cormorants visiting the closed estuaries Haringvliet and Grevelingen during the months July up to September inclusive, is increasing rapidly.
2. The Ventjagersplaat, situated in the Haringvliet, is the central resting place for the Cormorants staying in the area. Numbers increased here from 130 in September 1970 till 1500 in August 1976. The whole population staying in the Hollandsch Diep-Haringvliet and Grevelingen in late summer, is estimated at at least 1500-2000 birds.
3. The Haringvliet was closed in 1970 and the Grevelingen in 1971. After the closure of the Haringvliet the number of freshwaterfish increased and the water became more clear. These factors can play a role but probably the disappearance of the important fishing-grounds in the IJsselmeer because of the large reclamation is also a principal cause.

LITERATUUR

- Bauer, K. M. & U. N. Glutz von Blotzheim. 1966. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 1. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Coomans de Ruiter, L. 1966. De Aalscholver *Phalacrocorax carbo sinensis* als broedvogel in Nederland, in vergelijking met andere Westeuropese landen. Limosa 39: 187—212.
- Lebret, T. 1961. De vogelbevolking van de Biesbosch in de loop van het jaar. In C. J. Verhey: De Biesbosch, land van het levende water. Thieme, Zutphen.
- Lebret, T. 1966. Recente veranderingen in de vogelbevolking van de Biesbosch. Levende Nat. 69: 211—216.
- Lebret, T. 1971. Het Lepelaarsgat, een vogelreservaat in de Biesbosch. Levende Nat. 74: 177—184.
- Ouweneel, G. L. 1973. De avifauna in het Hollandsch Diep-Haringvlietgebied gedurende de eerste twee jaar na de afsluiting. Limosa 46: 166—191.
- Rooth, J. 1974. Over de stand van enkele voor Nederland karakteristieke broedvogels. Vogeljaar 22: 681—8.
- Saeijs, H. L. F. & H. J. M. Baptist. 1976. Vogels Grevelingenmeer II. Nota 76-31 Rijkswaterstaat Deltadienst afd. milieu-onderzoek.
- Thijssse, J. P. 1937. Waar wij wonen. Verkade, Zaandam.
- Wolff, W. J. 1967. Watervogeltellingen in het gehele Nederlandse Deltagebied. Limosa 40: 216—25.
- Zwarts, L. 1974. Vogels van het brakke getij-gebied. NJN. Amsterdam.

G. L. Ouweneel, Kilstraat 22, Maasdam.